Inleiding.

De wortels, die zijn belangrijk. Dat wat ons verbindt met het land, met de omgeving waarin we leven, werken, liefhebben en spelen. Het land dat ons voedt op verschillende manieren, fysiek en spiritueel. Het land waar onze voorouders zijn begraven, waar de planten en bomen groeien die verweven zijn met degenen die voor ons hier woonden. Het land van berk en schors, van graan en gras, van vos en haas. Het hoort bij ons en maakt deel uit van ons. Het is de bron van folklore, van cultuur, van de magische tradities en het dagelijkse leven. Wij maken er deel van uit en hoewel het moderne leven ons meeneemt, door raast als een snelstromende rivier en spreekt van geld, werk en status, loopt er parallel aan het moderne bestaan een onderstroom die spreekt van oude goden, landtradities en voorouders. Nederland, het vlakke land, het moerasland en het glooiende land, een doorgangsgebied voor verschillende volkeren van Germaanse en Keltische herkomst. Een gebied waar nomadische jagers en verzamelaars doorheen trokken en zich uiteindelijk vestigden. Men leerde de planten en bomen kennen, men jaagde op de hier voorkomende diersoorten en raakte vervlochten met het land waarop ze leefden. De doden werden begraven en werden deel van het land. Ze bouwden hunebedden en grafheuvels waarmee ze een duidelijke boodschap afgaven: wij wonen hier. Wij blijven hier, wij begraven de onzen hier. Wij maken monumenten voor onze doden en maken ze deel van de omgeving. Wij zijn het land. Een cultuur ontstaat door het land. Het voedt ons, vormt ons, en vormt ook onze gedachten over wie en wat wij zijn.

Wie waren zij? Onze voorouders en wat hield hen bezig, wat was hun levensbeeld? We stammen af van groepen die we nu Indo – Germanen en Kelten noemen, die weer onderverdeeld waren in talloze groepen en stammen.

Het onderwerp dat ik nu wil aanhalen haakt sterk in op dat wat Vincent afgelopen midzomer heeft aangehaald: namelijk de dodencultus. Er zijn echter verschillen.

*De wilde jacht***.**

Voorouderverering lijkt een algemene term voor verschillende vormen van doden verering, die wel verwant, maar niet hetzelfde zijn. Niet elke dode werd een vereerde voorouder. In veel gevallen hebben de nabestaanden de mogelijkheid, door het al of niet voltrekken van bepaalde riten, de overledene toe te laten tot het voorouderschap of hem van die status af te sluiten. Het gevolg hiervan was, dat voorouderverering een sociale controle in zich meedroeg. Wie als levende oneerbaar gedrag toonde, kon na het sterven door de eigen stam of clan van voorouderschap worden uitgesloten. Hij kon worden verbannen uit het voorouderschap, zonder door zijn familie te worden herdacht. De voorouderverering was in wezen een systeem dat is gebaseerd op de overtuiging dat de geesten van de doden in de natuurlijke wereld blijven bestaan en de bevoegdheid hebben om het lot van het leven te beïnvloeden.

Voorouderverering.

Er zijn in heel noord – west Europa sporen van voorouder verering te

vinden. Bij voorouder verering gaat men ervan uit dat de overledenen niet volledig van hun vroegere woonomgeving zijn gescheiden. Voorouderverering kwam voor in de meeste oude culturen en de vormgeving hing onder andere af van de cultuur en geografie. De Germaanse volkeren van het continent en de Scandinavische volkeren hadden min of meer dezelfde geloofsideeën, beïnvloed door elkaar en door andere volkeren waarmee zij in de loop der eeuwen in contact kwamen. In de geschreven bronnen staan enkele verwijzingen naar een actieve Germaanse dodencultus. Daaruit blijkt dat overledenen vaak werden gezien als beschermers van een individu of clan en de mogelijkheid hadden om de vruchtbaarheid van land positief te beïnvloeden. Bij en op grafheuvels werden religieuze samenkomsten en vergaderingen gehouden. Door op een dergelijke plaats bijeen te komen, betrok men de doden bij het dagelijkse, maatschappelijke en politieke beslissingen.

Wodan, god van de doden.

Niet alleen in deze tijd is in Europa het vereren van voorvaderen in gebruik geweest, in de renaissance, toen de interesse van geleerden steeds meer uitging naar de klassieke oudheid die volgens hen zo verwaarloosd was in de middeleeuwen, bloeide in Nederland en België een fenomeen op dat bekend staat als de Bataafse mythe.

De Bataafse mythe.

Rembrands schilderij van de Bataafse opstand. Julius Civilus leide de opstand.

De naam Bataven alleen al (of Batavieren), roept associaties op met heldhaftige voorvaders en stoere vechtersbazen. Vooral in de oudere geschiedenisboeken gelden de Bataven als fiere vrijheidstrijders. Zij kwamen in opstand tegen de autoriteit van Rome en wilden het juk van de tirannie afwerpen om weer eigen baas te zijn. Zo konden de Bataven een voorbeeld worden voor Nederlanders tot in de moderne tijd, en hun naam leeft voort via vele producten, bedrijven en verenigingen, en natuurlijk in de aanduiding Betuwe, de streek waar zij aan het begin van onze jaartelling woonden. Wie echter het hele verhaal wilt weten van deze beroemde opstand is in hoofdzaak aangewezen op 1 antieke bron: Tacitus zijn Historiën. De Bataafse opstand zou in het vaderlands bewustzijn haast mythische proporties aannemen en inspireren tot vrijheidsstrijd en politiek verzet, tot in de tweede wereldoorlog. Op de grote overzichtstentoonstelling De Bataven in het Nijmeegse valkhofmuseum (2004-2005) was een keur aan schilderijen en tal van andere verwijzingen naar de rijke ideeëngeschiedenis te zien. Het is fascinerend om te bedenken dat dit alles uiteindelijk teruggaat op de tekst van Tacitus. Zijn relaas van de Bataafse opstand is en blijft de enige betrouwbare bron van informatie over de historische Bataven.

Midzomertijd.

De IJslandse dichter Snorri Sturluson (1179 – 1241) noemt in zijn werk *heimskringla* een midzomerfeest uit 998: het viel samen met het alding, de jaarlijkse dingvergadering van heel IJsland. Hij vermeld ook dat er in

Trondheim in Noorwegen drie offerfeesten waren, waarvan er één aan het begin van de zomer. Tijdens midwinter was het gebruikelijk om de eerste avond meerdere zogenaamde “full” (dronken) te drinken. Er werd gedronken op de overleden verwanten, en op Donar en de andere goden

Joeltijd.

De rol van de doden tijdens Joeltijd kent twee gezichten; aan de ene kant keren de geesten van overleden dierbaren weer terug onder de mensen en doen ze mee aan het feest, aan de andere kant is het de tijd waarin de stormachtige nachten een spookachtige sfeer oproepen en boze geesten rondwaren. Rond Joeltijd konden de doden in spookgedaante terug op aarde keren. Dit gebeurde zowel individueel als in groepen. Het woord "Joel" slaat dan ook op het joelen, het maken van lawaai, dat gebruikelijk was om kwade geesten te verjagen. Het is ook mogelijk dat Joel "toveren" of "bezweren" beteken. Dit sluit ook goed aan bij de betekenis van het feest. Bij de Germanen spelen in de twaalf nachten van Joel de geesten van overleden familieleden een grote rol; ze bezoeken de huizen van de levenden, ze krijgen een kamer en een gedekte tafel en er wordt aan hen geofferd. Ook waren er malen ter nagedachtenis van de doden. Deze gebruiken duiden op een voorvadercultus. En kunnen jullie eveneens bij ons aan de eettafel en de slaapzaal vinden. Denk maar aan de extra slaapplek die er ligt en de extra maaltijd.
De gebruiken om eten en drinken op de graven te zetten of in huis neer te zetten en lichtjes plaatsen op kerkhoven geven aan dat het feest een heidense oorsprong heeft, maar het is lastig om de heidense gebruiken van de antiek-christelijke te onderscheiden.
Volgens het geloof van onze voorvaderen rijdt tijdens Joel de zogenaamde Wilde Jacht door de nachtelijke hemel; een luidruchtig razende stoet van overledenen. De Wilde Jacht bevat elementen van de Odins - cultus. Het is een Indo-Germaans fenomeen en dus stokoud; zo kennen de Indïers een soortgelijk verschijnsel en bij de Grieken voert Hekate een nachtelijke troep aan. Bij de continentale Germanen voerde Wodan, de *woedende* god van onder meer de dood en stormen, de stoet aan. In west Noorwegen staat de Wilde Jacht bekend onder de naam "jolareidi" of "jolaskreidi", wat herinnert aan de verbondenheid met Joel. In Nederland leeft de Wilde jacht in allerlei verkapte vormen voort, zoals in “Derk met den beer”, de

aanvoerder van de Wilde Jacht bij de Nedersaksen, vooral in de achterhoek nog bekend. Tenslotte kennen we in Nederland ook de Sunderklazen en Sinterklaas die beide elementen van de Wilde Jacht bevatten.
De Sunderklazen die ik net noemde, hebben veel weg van de Wilde Jacht, op 12 december trekt een luidruchtige stoet die angstaanjagend verkleed is en op hoorns blaast door de straten. Soortgelijke fenomenen zijn tot in Noorwegen bekend: daar gaan rond Joeltijd jongens en mannen verkleed door de buurt om allerlei grappen uit te halen. Deze verkleedpartij lijkt eveneens het naspelen van de Wilde Jacht. Demonische gestalten verschenen vaak in de vorm van dieren, en men gaat dus vaak als dier verkleed, soms ook verkleed met strohalmen. In al dit soort gebruiken is tevens een element van mannenbonden te zien.

Over grafheuvels en urnenvelden.

De grafheuvels en urnenvelden waren het werk van kleinschalige boerengemeenschappen die in grootfamilies of sibben samenleefden. Als locatie voor hun erven kozen ze de hogere dekzandruggen in het landschap, waarop ze hun akkers aanlegden en het vee weidden. Buiten deze akkers aan de rand van hun gebied gebruikten deze boeren de grond vaak als urnenvelden. De urnenvelden mogen beschouwd worden als heuse necropolen waar rituele handelingen plaatsvonden die samenhingen met de vooroudercultus. Naast de zuiver rituele functie hadden ze ook een meer praktisch nut. Ze dienden namelijk ook als territoriaal markeerpunt voor de suprematie van een bepaalde gemeenschap over een bepaald gebied. In dit opzicht waren het niet zozeer de levenden als wel de voorouders die eigenaar waren van het land. Een van de theorieën die bestaat over het begraven van overledenen, is het idee dat de dode dan dichter bij de onderwereld was. In de Germaanse oudheid dacht men dat deze onder de aarde lag, dan wel niet erin verscholen.

Kabouters, Kobolden en Elfen.

Bepaalde verhalen hebben het over de geesten van overleden voorouders die in aarde en de wildernis leven. Zij worden verschillend benoemd maar de bekendste zijn kabouters, kobolden en elfen. Nou zijn jullie ongetwijfeld op de hoogte van de sprookjes variaties op deze namen (lord of the Rings, larp etc) maar dat is een verschijnsel dat gebaseerd is op deze mythische

versie van deze wezens.

Kabouters, of hoe je ze ook wilt noemen, werden ook wel gezien als huisgeesten en men toonde eerbied voor ze, door s'nachts bijvoorbeeld eten of een schoteltje melk neer te zetten.

De uit sprookjes, welbekende kabouters.

Einherjer.

Uiteraard hebben we allemaal wel eens gehoord of gelezen over Wodans dodenleger, de einherjer. Het leger van gevallenen die, door een eervolle dood te sterven, een krijgers bestaan hebben in Wodans zaal Walhalla. Degenen die op het slagveld een heldendood stierven werden dan ook door het nageslacht vereerd, in de overtuiging dat ze nu 1 der einherjer waren.

Slot.

De voorouder cultus was, het moge duidelijk zijn, een belangrijke zaak in de religieuze beleving van onze voorouders. Het nam een belangrijke plaats in, in hun belevingswereld. Verschillende verhalen over het eren van voorouders kom je ook tegen in de welbekende edda. De voorouders waren niet weg uit de sibbe, als ze eenmaal overleden waren, maar maakten vaak nog steeds deel ervan uit, alleen niet meer in stoffelijke gedaante. Ik ben persoonlijk van mening dat dit een betere manier is om doden herdenken dan hoe men dat tegenwoordig vaak doet. In de belevingswereld van de hedendaagse mens is de overledene vaak ver weg, in de hemel dicht bij

Jezus, aldus het standaard verhaal van meneer de pastoor. Maar is het niet veel mooier als de geest niet helemaal weg is van zijn nabestaanden? Dit is natuurlijk een mening die verschilt per persoon maar ik ben van mening dat dit het geval is.

Graheuvels in Drenthe.

Bronnenlijst:

Nederlandsheidendom.nl
Hagal.be
Wikipedia.com
Linda wormhoudt. *Seidr, het noordse pad*.
Tacitus. *De Bataafse opstand;*
Germania
Malcolm todd. *De Germanen*

